

УДК 346.6:35.073.53

Тополенко Н.М.*кандидат наук державного управління,
доцент кафедри обліку, аудиту та економічного аналізу
Університету митної справи та фінансів***Мартинюк О.М.***студент
Університету митної справи та фінансів*

ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ ПРОЦЕДУР ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

У статті визначено економічну сутність механізму державних закупівель. Проведено аналіз здійснених правопорушень з боку державних підприємств у сфері публічних закупівель. Досліджено особливості впроваджених реформ у процес проведення держзакупівель відповідно до новоприйнятого Закону України «Про публічні закупівлі» та їх ефективність.

Ключові слова: державні закупівлі, публічні закупівлі, тендер, електронна система, замовник, учасник, законодавство.

Тополенко Н.М., Мартинюк О.М. ПРОБЛЕМЫ И ОСОБЕННОСТИ РЕФОРМИРОВАНИЯ ПРОЦЕДУР ПУБЛИЧНЫХ ЗАКУПОК В ГОСУДАРСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

В статье определена экономическая сущность механизма государственных закупок. Проведен анализ осуществленных правонарушений со стороны государственных предприятий в сфере публичных закупок. Исследованы особенности введенных реформ в процесс проведения госзакупок, согласно вновь принятому Закону Украины «О публичных закупках», а также их эффективность.

Ключевые слова: государственные закупки, публичные закупки, тендер, электронная система, заказчик, участник, законодательство.

Topolenko N.M., Martynuk O.M. PROBLEMS AND PECULIARITIES OF THE REFORMING OF PUBLIC PROCUREMENT PROCESS IN PUBLIC ENTERPRISES

In article the economic essence of the mechanism of public procurement is defined. The analysis of the offenses committed by public enterprises in the field of public procurement is carried out. The peculiarities of the introduced reforms in the process of procurement are investigated, according to the new law «On public procurement» and their effectiveness.

Keywords: government procurement, public procurement, tender, electronic system, customer, participant, legislation.

Постановка проблеми. На сьогодні Україна здійснює активне реформування національної економіки, в тому числі у сфері державних закупівель. Державні закупівлі становлять значну частину державних витрат, що здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування на забезпечення суспільних потреб і власної діяльності.

Відповідні правила та процедури здійснення державних закупівель зумовлюють забезпечення нашого суспільства товарами, роботами та послугами належної якості й достатньої кількості вчасно та на прийнятних договірних відносинах.

Механізм здійснення процедур державних закупівель повинен бути одним із ключових елементів управління державними фінансами і ґрунтуватися на засадах добросовісної конкуренції, прозорості й відкритості, недискримінації учасників, об'єктивності та неупередженості оцінки пропозицій конкурсних торгів, при цьому запобігати проявам корупції у цій сфері. Державні закупівлі є одним з основних факторів впливу на розмір бюджету держави, тому їх процес має бути чітким, контрольованим та відповідати сучасним вимогам суспільства. Зважаючи на це, дослідження особливостей реформування процедури проведення держзакупівель на сьогодні є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню ефективності функціонування законодавчого регулювання системи державних закупівель приділяється постійна увага. За останні роки опубліковано низку праць, спрямованих на критичне осмислення розвитку та становлення законодавчої бази у сфері державних закупівель. Теоретичну та нормативну основу досліджень складають Закони України, Постанови Кабінету Міністрів України, положення, інструкції,

програми та інші законодавчі акти з організації тендерних операцій, праці вітчизняних учених, а саме: Н. Чухрай, Р. Ларіної, В. Смиричинського, В. Морозова, Н. Ткаченко, В. Александрова, П. Германчука, А. Кальченко, Є. Крикавського.

Метою статті є дослідження та висвітлення сучасного стану процесу здійснення державних закупівель, проведення аналізу впровадження реформованих елементів відповідної процедури та їх ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні у світі не розроблено загального тлумачення терміна «державні закупівлі». Дослідженням його змісту займалися вітчизняні та закордонні вчені. В економічній літературі, нормативній базі існують такі визначення закупівель за державні кошти: тендер, конкурсні торги, торги, закупівля, прок'юремент, державні закупівлі. Під ним мають на увазі тендерні закупівлі. Далі ми дослідимо економічну сутність економічної категорії.

Тлумачення терміна «тендер» (від англ. tender – офіційна пропозиція) має багато значень. У цілому, тендер (торги) – це здійснення конкурентного відбору учасників з метою визначення переможця тендеру (торгів) згідно з процедурами (крім процедури закупівлі в одного постачальника) або оголошення покупцем (замовником) конкурсу для продавців (постачальників) із заздалегідь визначеними характеристиками.

Існує також декілька визначень конкурсу або конкурсних торгів, зокрема, визначення конкурсу надають Л. Батенко, О. Загородніх, В. Ліщинський, під яким розуміють спосіб розміщення замовлення на постачання товарів, виконання робіт, надання послуг, при якому замовник або організатор конкурсу тим чи іншим способом штучно створює умови для конкурентної боротьби між постачальниками-

учасниками конкурсу на замовлення з метою вибору найкращих умов придбання необхідних товарів, робіт, послуг [1, с. 67].

У цілому в міжнародному законодавстві закупівлі означають придбання будь-якими способами товарів, робіт або послуг. У вітчизняному законодавстві використовують термін «державна закупівля» – придбання замовником товарів, робіт і послуг за державні кошти в порядку, встановленому законодавством. При цьому здійснення закупівлі одним замовником в інтересах іншого забороняється, крім випадків здійснення закупівлі товарів на засадах міжвідомчої координації. Як бачимо, визначення міжнародного та вітчизняного законодавства щодо трактування державних закупівель є досить обмеженим [2, с. 245].

На основі вищевикладеного, ми розробили та пропонуємо власне визначення економічної сутності поняття «державні закупівлі», яке полягає в такому: державні закупівлі – це процес замовлення державними органами товарів (робіт, послуг) необхідних для їх повного та ефективного функціонування, за оголошеними умовами конкурсу, які передбачають виконання всіх поставлених замовниками умов для учасників торгів у межах добросовісної конкуренції з метою забезпечення ефективності та максимальної економії державних коштів.

Витрати бюджетних коштів у процесі здійснення державних закупівель завжди були гострою суспільно-політичною проблемою в Україні. Так, під час проведення Рахунковою палатою 38 контрольних заходів у 2014–2015 рр. виявлено порушень у сфері державних закупівель на загальну суму 845 948,46 тис. грн. Як і в попередні роки, розпорядники бюджетних коштів не дотримувалися вимог законодавства щодо державних закупівель на всіх стадіях. Спостерігається незначна кількість іноземних суб'єктів господарювання – переможців торгів у сфері державних закупівель. Зокрема, у 2011 р. таких компаній було 0,44%; у 2012 р. – 0,3%, у 2013 і 2014 рр. – по 0,19%, а в 2015 р. – 0,24% [3, с. 42].

Також у процесі здійснення державних закупівель досить часто допускаються значні порушення, які впливають на їх результат. Найбільш очевидною схемою, яка використовується махінаторами у здійсненні державних закупівель, є розрив тендера з переможцем, який запропонував найнижчу ціну. Відповідну схему можна розглянути на прикладі підозрілого тендера на закупівлю робіт з розробки робочого проекту від ДП «Морський торговельний порт «Южний», який відбувся у квітні 2016 р. Так, порт, проводячи тендер з бюджетом вартістю 360 тис. грн і маючи можливість заощадити 58% коштів, наступного дня після завершення конкурсу дискваліфікував відразу 12 учасників й уклав контракт на 337 тис. грн з іншою компанією, яка навіть не торгувалася. Але порушення, допущені в результаті проведення тендера, було викрито завдяки пильності громадськості. Так, 8 квітня 2016 р. замовник під тиском обставин скасував закупівлю.

Також не менш поширеною схемою махінацій є, коли замовники обмежують терміни подачі пропозицій і проводять тендери вночі. Найяскравіший приклад – закупівля постільної білизни державним акціонерним товариством «Укрзалізниця». Компанія оголосила про проведення електронних торгів 24 листопада 2015 р. у неробочий час, зобов'язавши постачальників подати всі документи до ранку наступного дня. Довелось дискваліфікувати одну з трьох фірм, що встигли взяти участь у тендері. Щоб не проводити торги, замовники розбили одну закупівлю на

чотири вартістю до 1 млн грн. Але тоді за допомогою активістів із «Центру протидії корупції» цю закупівлю вдалося скасувати, хоча з менш відомими замовниками це не завжди вдається.

Наступний приклад маніпуляцій з державними закупівлями є висока очікувана вартість, заявлена замовником, яка під час торгів суттєво знижується. Тобто висока економія (інколи вона становить більше ніж 50% встановленого замовником бюджету) у процесі проведення тендеру вказує не лише на зеконномлені державні кошти, а й змушує звернути на себе увагу, своїм надзвичайно великим розміром, що також може бути ризик-фактором.

Також із заповненням документації, як і раніше, виникає багато проблем. Як ненавмисних, тоді, коли замовник не вмів правильно прописати те, що йому потрібно, так і спеціально виписаних під конкретних постачальників. Саме з метою уникнення зазначених порушень під час проведення державних закупівель виникає нагальна потреба в удосконаленні відповідного процесу.

У цілому законодавча база державних закупівель постійно реформувалась, враховуючи всі зміни в економічному стані суспільства. Так, до квітня 2014 р. в Україні діяв закон про закупівлі, ухвалений у червні 2010 р. і до якого вносилося багато змін. 20 квітня 2014 р. набув чинності новий Закон України «Про здійснення державних закупівель» № 1197-VII [4]. Цей закон був ухвалений унаслідок надзвичайно інтенсивної підготовки в досить стислі терміни, що було зумовлено потужним політичним бажанням нового Уряду України засвідчити рішучість антикорупційних зусиль у галузі державних закупівель та її наближення до стандартів ЄС як магістрального курсу України [5].

За умовами угоди про зону вільної торгівлі, якщо Україна протягом кількох років адаптує своє законодавство про закупівлі до стандартів ЄС, вона отримає повний доступ до ринків державних закупівель ЄС. Постачальники та ті, які надають послуги ЄС, матимуть такий самий доступ до українського ринку закупівель. Українські компанії зможуть на загальних засадах брати участь у держзакупівлях країн ЄС, а це ринок із щорічним обігом у 400 млрд євро [6].

Органи законодавчої влади для досягнення поставлених цілей не обмежилися Законом України «Про здійснення державних закупівель». Так, на початку 2015 р. Департамент регулювання державних закупівель Міністерства економічного розвитку і торгівлі України оприлюднив «Стратегію розвитку системи державних закупівель в Україні до 2022 року», що розроблялась під керівництвом голови департаменту О. Стародубцева.

Метою стратегії є створення сучасної й дієвої системи публічних закупівель, спрямованої на створення конкурентного середовища та подальший розвиток добросовісної конкуренції у сфері закупівель в Україні, а також забезпечення виконання міжнародних зобов'язань України у сфері публічних закупівель шляхом послідовної адаптації законодавства України до стандартів ЄС протягом 2015–2022 рр. [7].

Серед ключових заходів стратегії необхідно виділити:

- спрощення тендерної процедури;
- залучення реального бізнесу до участі в державних закупівлях;
- надання громадськості повного доступу до всіх проведених закупівель для аналізу та контролю;
- гармонізація українського законодавства з найкращими європейськими практиками [8, с. 12].

Але й цей крок не став останнім у вдосконаленні системи здійснення державних закупівель. 12 лютого 2015 р. громадськості та ЗМІ було презентовано систему електронних закупівель «ProZorro».

У 2015 р. електронна система державних закупівель «ProZorro» працювала в пілотному режимі на допорогових закупівлях. У пробній версії в систему було заведено понад 50 тис. тендерів на суму майже 13 млрд грн. При цьому економія бюджетних коштів перевищила 860 млн грн [9].

Електронна система державних закупівель «ProZorro» на сьогодні знаходиться на етапі її реформування «2016+». Цей етап включає в себе поетапний перехід на систему електронних закупівель, інтеграцію відкритих держресурсів, розвиток моніторингу з боку громадськості та введення професійної освіти у сфері закупівель. Наступним кроком стане розгортання системи до національного масштабу. Але масштабування полягає не в тому, щоб додати кілька серверів. В Україні налічується близько 15 тис. державних закупівельників та близько 25 тис. тендерних комітетів. Система має витримувати їх одночасну роботу, впоратись із переваженнями й бути добре захищеною [10]. Але веб-портал «ProZorro» – це лише інформаційна система, на якій можна знайти інформацію про всі торги, які на цей момент відбуваються на сертифікованих електронних майданчиках, і нормативні документи, затвержені Мінекономрозвитку та ДП «Зовнішторгвидав України».

Самі ж торги проходять на електронних майданчиках сертифікованих спеціальною комісією Мінекономрозвитку на основі «Порядку функціонування електронної системи закупівель та проведення авторизації електронних майданчиків» від 16 березня 2016 р. № 166. Замовники та учасники можуть зареєструватись на будь-якому з майданчиків, при цьому допорогові закупівлі проводяться на майданчиках першого й другого рівнів авторизації, а публічні закупівлі, вище граничної вартості, проводяться на електронних майданчиках третього та четвертого рівнів авторизації. Реєстрація на таких майданчиках проводиться за допомогою електронного цифрового підпису, з використанням сервісів ідентифікації банківських даних, через оплату майданчика за укладеним договором, через оператора мобільного зв'язку та через підписання договору між користувачем та оператором майданчика [11].

Новації у сферу державних закупівель також приніс Закон України «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII (далі – Закон) [12]. З набуттям чинності Законом всі процеси здійснення державних закупівель мають перейти на електронну систему, але не всі замовники застосовують положення цього документа. Так, з 1 квітня 2016 р. Законом України «Про публічні закупівлі» користуються Центральні органи виконавчої влади, до них відносяться міністерства, комітети, інші органи влади державного рівня та замовники, що здійснюють діяльність в окремих сферах господарювання. З 1 серпня 2016 р. положення Закону повинні виконувати всі інші замовники, тобто розпорядники бюджетних коштів усіх рівнів.

Для більш повного розуміння новацій Закону треба докладніше розглянути його нюанси. У цілому граничні суми, з яких обов'язково використовувати електронну систему, не змінилися: для товарів та послуг вони становили 200 тис. грн, для робіт – 1,5 млн грн. У сумах закупівель менших ніж гранично встановлені використання електронної системи є необов'язковим, але замовники можуть нею користуватись.

Мінімальна сума закупівель, які можуть здійснюватися в електронній системі, затверджена «Порядком здійснення допорогових закупівель» від 13 квітня 2016 р. № 35 і становить 3 тис. грн [13].

Закон України «Про публічні закупівлі» передбачає три процедури закупівель, замість п'яти, що діяли раніше. Скорочена процедура закупівель, на нашу думку, в цілому не вносить новизни у процес здійснення державних закупівель. При цьому вона спрощує здійснення вибору замовником відповідної процедури серед їх меншої кількості та чітко встановлених умов вибору. Таким чином, процедуру запити цінових пропозицій приєднали до процедури відкритих торгів, а такі процедури як двоступеневі торги та попередня кваліфікація учасників, поєднали в процедуру – конкурентний діалог. Визначимо три процедури закупівель:

- відкриті торги – основна процедура, проводиться без обмежень для всіх видів предметів закупівель, за виключенням окремих випадків, визначених статтями Закону України «Про публічні закупівлі»;

- конкурентний діалог – процедура, яка застосовується у разі придбання предметів, вартість або склад яких неможливо визначити без попереднього обговорення з виконавцями цих робіт; проводиться в два етапи;

- переговорна процедура закупівлі – процедура, яка використовується замовником як виняток, відповідно до якої замовник укладає договір про закупівлю з учасником після проведення переговорів з одним або кількома учасниками.

Ще однією новацією Закону є обов'язкове оприлюднення замовниками звіту про укладені договори під час придбання товарів, робіт та послуг вартістю 50 тис. грн та нижче ніж вартісні межі, визначені ч. 1 ст. 2 Закону України «Про публічні закупівлі». Звіт про укладені договори оприлюднюють протягом одного дня з моменту укладання договору. Форма Звіту про укладені договори затверджена Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі «Про затвердження форм документів у сфері публічних закупівель» від 22 березня 2016 р. № 490, також цим наказом затвердженні й усі форми документів, які використовуються в процесі здійснення електронних закупівель [14].

Відповідно до Наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Примірного положення про тендерний комітет або уповноважену особу (осіб)» від 30 березня 2016 р. № 557 (далі – Положення № 557) введено нове поняття «уповноважена особа». Уповноважена особа має відповідати всім зазначеним у положенні вимогам та здійснювати діяльність на підставі рішення (наказу) замовника або трудового договору (контракту) відповідно до норм трудового законодавства.

Замовник має право визначити одну, двох чи більше уповноважених осіб залежно від обсягів закупівель. Уповноваженій особі (особам) надається право на підписання договорів про закупівлі у разі надання замовником таких повноважень оформлених відповідно до законодавства. Пунктом 3.7 Положення № 557 визначено, що оплата праці уповноваженої особи (осіб) здійснюється на підставі законів та інших нормативно-правових актів України, генеральної, регіональних, галузевих угод, колективних договорів. Розмір заробітної плати уповноважених осіб визначається у трудовому договорі (контракті) відповідно до вимог законодавства. Тендерний комітет має бути у складі не менше 5 членів, якщо кількість штатних осіб менше ніж 5, то це всі штатні особи [15].

Зважаючи на все вищезазначене, в команді «ProZorro» до цього були готові, й із цією метою створили механізм ризик-індикаторів, процедуру оскарження і систему громадського контролю.

У системі захисту заслуговують на увагу зміни у процедурі оскарження результатів закупівель. Процес оскарження також буде проводитись в електронній системі. Органом оскарження залишається Антимонопольний комітет України, який буде зареєстрований також на веб-порталі. Сама процедура оскарження проводитиметься у вигляді подання електронної скарги. Вартість оскарження процедури закупівель та послуг становить 5 тис. грн, робіт – 15 тис. грн. Скарга повинна містити обґрунтування наявності порушених правил та інтересів, вона повинна стосуватися саме особи, яка її подає, потрібно вказувати її реквізити, інформацію про цю особу. Також до скарги має бути прикріплена квитанція про здійснення оплати до органу оскарження й відправлена у встановлені строки відповідно Закону України «Про публічні закупівлі». У разі порушення строків скарги автоматично не приймаються системою електронних закупівель.

Отже, основною новацією Закону України «Про публічні закупівлі» є практично повна автоматизація проведення державних закупівель з метою боротьби з порушеннями у цій сфері. У цілому що стосується основного процесу здійснення публічних закупівель, то від замовника товарів, робіт, послуг вимагається скласти річний план, оприлюднити його, правильно визначити предмети закупівель та своєчасно розміщувати інформацію в електронній системі закупівель. Електронна система майданчиків самостійно реєструє пропозиції, відкриває їх в потрібний час і визначає переможця. Для замовників реєстрація й оголошення процедур закупівель безкоштовна, а для учасників подання пропозиції проводиться за плату, яка встановлена «Порядком функціонування електронної системи закупівель та проведення авторизації електронних майданчиків» від 16 березня 2016 р. № 166, у межах від 17 до 1700 грн і залежить від суми торгів [11].

Таким чином, результати функціонування електронної системи закупівель є очевидними. Так, за перший місяць роботи електронної системи державних закупівель (до і вище порога) було оголошено 13,86 тис. тендерів на суму 2,58 млрд грн. Однак уже в першій половині травня 2016 р. бюджет електронних закупівель побив усі рекорди «ProZorro», становивши 13,02 млрд грн при 5,16 тис. тендерів. На таке поліпшення вплинув один оголошений тендер – ДП «Укртрансгаз» розмістив в електронній системі «ProZorro» оголошення про закупівлю газу на 11,95 млрд грн. Також у квітні 2016 р. встигли оголосити й завершити близько 2 тис. тендерів. Якщо порівнювати з плановим бюджетом закупівель то економія за квітень становила 10,92 млн грн.

Вагомим кроком зрушення у реформуванні процесу державних закупівель стало офіційне приєднання України до Угоди Світової організації торгівлі про державні закупівлі (GPA). З 18 травня 2016 р. українські компанії отримали право брати участь у державних закупівлях 45 країн – учасниць угоди GPA, серед яких: країни ЄС, Японія, США, Корея, Тайвань, Сінгапур, Гонконг і Канада. Загальний обсяг ринку держзакупівель СОТ оцінюється в 1,7 трлн дол. США щорічно, що більш ніж у 30 разів перевищує обсяг українського експорту в 2014 р.

Зазначимо також, що Міністерство економічного розвитку і торгівлі України отримало найбільш пре-

стижну міжнародну премію у сфері закупівель за створення й впровадження електронної системи з унікальною архітектурою. Мінекономрозвитку з «ProZorro» були номіновані в категорії Public Sector. Серед інших номінантів у цій категорії – Міністерство юстиції Великобританії з трансформацією конкуренції, департамент освіти австралійського штату Новий Південний Уельс з власними рішеннями у сфері закупівель, а також Адміністрація Президента США із закупівельним сервісом P200. Крім того, керівник департаменту регулювання державних закупівель Міністерства економічного розвитку і торгівлі України О. Стародубцев також був номінований на нагороду в категорії Procurement Leader Award.

Висновки. Отже, на сьогодні Україна має позитивні зрушення в системі здійснення державних закупівель та відповідності встановленим стандартам ЄС. До позитивних результатів належать такі елементи, як прозорість та відповідність чітким вимогам під час здійснення державних закупівель, спрощення тендерної процедури та відсутність корупції у цій сфері.

У результаті зазначених змін передбачається, що наша держава буде цілеспрямовано використовувати власний бюджет і цим самим покращувати національну економіку країни. Але для того, щоб досягти поставлених цілей, органам влади потрібно звертати увагу не лише на створення нових ефективних, за своєю змістом, нормативно-правових актів, а й чітко контролювати їх виконання для досягнення максимального результату, унеможливити корупцію та зловживання у сфері державних закупівель.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Батенко Л. Управління проектами: [навч. посібник] / Л. Батенко, О. Загородніх, В. Ліщинська. – К.: КНЕУ, 2004. – 231 с.
2. Науменко С. Система тендерних закупівель: теоретико-методологічні підходи до дефініції і класифікації / С. Науменко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2014. – № 1 (10). – С. 242–247.
3. Про результати аналізу стану державних закупівель в Україні у 2014 та поточному роках: звіт, затверджений рішенням Рахункової палати України від 15 грудня 2015р. № 11-6. – К., 2015. – 45 с.
4. Про здійснення державних закупівель: Закон України від 10 квітня 2014 р. № 1197-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1197-18>.
5. Шатковський О. Новий Закон України «Про здійснення державних закупівель»: новації та відповідність міжнародним стандартам / О. Шатковський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eupublicprocurement.org.ua>.
6. Кухарчук І. Бізнес по-європейськи: на допомогу малому і середньому бізнесу: [інф. посібник] / І. Кухарчук, Н. Батракова. – Чернівці, 2015. – 86 с.
7. Про стратегію реформування системи публічних закупівель («дорожню карту»): розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 175-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/175-2016-%D1%80>.
8. Склярів Р. Реформування системи державних закупівель в Україні 2014–2015 рр. / Р. Склярів, Г. Канаєвський. – К.: Центр політичних студій та аналітики, 2015. – 24 с.
9. Уряд затвердив правила роботи торгових майданчиків у системі ProZorro [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://help.vdz.ua/>.
10. Офіційний сайт електронної системи публічних закупівель «ProZorro» VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prozorro.gov.ua>.
11. Порядок функціонування електронної системи закупівель та проведення авторизації електронних майданчиків: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р. № 166 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>.
12. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/922-19>.

13. Порядок здійснення допорогових закупівель: Наказ ДП «Зовнішторгвидав України» від 13 квітня 2016 р. № 35 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-tenders.com/legislation/orders/248043>.
14. Про затвердження форми документів у сфері публічних закупівель: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 22 березня 2016 р. № 490 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0449-16>.
15. Про затвердження Примірного положення про тендерний комітет або уповноважену особу (осіб): Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 30 березня 2016 р. № 557 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>.

УДК 336.73

Новак І.М.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту
Уманського національного університету садівництва*

КАПІТАЛ ІНСТИТУЦІЙНИХ ІНВЕТОРІВ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНЕ ДЖЕРЕЛО ІНВЕСТИВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА КРАЇНИ

У статті досліджено значення капіталу інституційних інвесторів як альтернативного джерела інвестування економіки країни. Проаналізовано архітектуру фінансових посередників на вітчизняному та світовому ринках. На основі аналізу виділено два типи інститутів – банківський та небанківський. Відзначено, що за нестачі капіталу на оновлення основних засобів дрібнотоварні виробники можуть розраховувати на інвестування від фінансових інститутів небанківського типу.

Ключові слова: інвестиції, інституційні інвестори, інститути спільного інвестування, недержавні пенсійні фонди, страхові компанії, банки.

Новак И.Н. КАПИТАЛ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ ИНВЕТОРОВ КАК АЛЬТЕРНАТИВНЫЙ ИСТОЧНИК ИНВЕСТИРОВАНИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА СТРАНЫ

В статье исследовано значение капитала институциональных инвесторов как альтернативный источник инвестирования экономики страны. Проанализирована архитектура финансовых посредников на отечественном и мировом рынках. На основе анализа выделены два типа институтов – банковский и небанковский. Отмечено, что при недостатке капитала на обновление основных средств мелкотоварные производители могут рассчитывать на инвестирование от финансовых институтов небанковского типа.

Ключевые слова: инвестиции, институциональные инвесторы, институты совместного инвестирования, негосударственные пенсионные фонды, страховые компании, банки.

Novak I.N. CAPITAL OF INSTITUTIONAL INVESTORS AS AN ALTERNATIVE SOURCE OF INVESTMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF THE COUNTRY

The article explores the importance of capital of institutional investors as an alternative source of investment of the economy. The pattern of financial intermediaries in the national and global markets is analyzed. Two types of institutions, banking and non-banking, are determined on the basis of the analysis. It is noted that small-scale producers can rely on investments from financial institutions of the non-banking type in case of the lack of capital for fixed assets. Studies of activities of investment institutions pointed at the existing potential of their relations with agricultural producers and certain problems that constrain them.

Keywords: investments, institutional investors, collective investment institutions, pension funds, insurance companies and banks.

Постановка проблеми. Відновлення сприятливих умов інвестування в країні можливе за умов стабільної економічної та політичної ситуації, наявності чітко сформованої інституційної інфраструктури, з інтегрованими в неї професійними фінансовими інститутами, які мають запас відповідних знань і навичок спроможні забезпечити ефективний перерозподіл капіталу в суспільстві. Доречним є запровадження світового досвіду залучення капіталу інституційних інвесторів, розгляд їх діяльності як альтернативного джерела накопичення та перерозподілу інвестиційного капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні все більше вчених зосереджують свою увагу на дослідженні значення та ролі спеціалізованих фінансових інститутів у інвестиційному процесі, оскільки інституційні інвестори опосередковують у своїй діяльності рух фінансових ресурсів шляхом їх залучення та вкладання у різноманітні фінансові активи. В Україні їх діяльність регулюють більш ніж пів тисячі нормативних актів, у тому числі Закони України «Про інститути спільного інвестування», «Про недержавне пенсійне забезпечення», «Про страхування», «Про фінансові послуги та державне регу-

лювання ринків фінансових послуг», що розроблені для регулювання процесу залучення та розміщення фінансових ресурсів інвесторів [1–4].

Відповідно до визначення Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР) до категорії «інституційні інвестори» відносяться фінансові інститути, які приймають грошові засоби від третіх осіб для інвестицій від свого імені, але в інтересах цих осіб. В основному до них належать страхові компанії, пенсійні фонди, компанії з управління активами тощо [5].

Аналогічне визначення дають деякі економісти Світового банку, які до інституційних інвесторів відносять пенсійні фонди, страхові компанії та взаємні (інвестиційні) фонди [6].

Міжнародний валютний фонд у своїх звітах інституціональними інвесторам визначає: інвестиційні фонди, страхові компанії, пенсійні фонди та інші інституціональних інвесторів, на частку яких припадає близько 1% загальної кількості активів [7].

Згідно із Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок», інституційні інвестори – це інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди), інвестиційні фонди, взаємні